

Ben Bursten's typology in narcissistic personality disorder with an attitude towards Islamic teachings

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Authors

Mohsen Hasanvandi^{1*}
Mahdi Akbarnezhad²
Sohrab Morovati³
Isaac Rahimian Boogar⁴

How to cite this article

Hasanvandi M, Akbarnezhad M, Morovati S, Rahimian Boogar I. Ben Bursten's typology in narcissistic personality disorder with an attitude towards Islamic teachings, *Journal of Islamic Life Style*. 2023; 8(2): 9-15.

ABSTRACT

Purpose: The complexity and various manifestations of the narcissist personality made efforts to organize and categorize them by psychologists and psychoanalysts. The result of these efforts was initially to formulate the main types of narcissism. These efforts did not end here and some researchers proposed other types for this type of disorder, which are known as subtypes. Among these researchers is Ben Bursten, who proposed four subtypes: dependent, paranoid, manipulative, and phallic. The purpose of this research was to investigate this type of typology based on Islamic teachings.

Methods: This research has studied and analyzed the four types of Ibn Burstan in a descriptive-analytical way and with an attitude towards Quranic and hadith teachings.

Results: The findings of the research showed that Bursten's typology, which has been less discussed in related researches, is extensive and includes the characteristics of other types of personality disorders, as well as with some characteristics of personalities in the Holy Quran and The narrations match.

Conclusion: According to the results of the research, the narcissistic personality, their types and characteristics can be calculated from Quranic and hadith teachings and used in Islamic psychology studies.

1. PhD student, Department of Quranic and Hadith Sciences, Ilam University, Ilam, Iran. (Corresponding Author)
2. Faculty member, Ilam University, Ilam, Iran.
3. Faculty member, Ilam University, Ilam, Iran.
4. Faculty member, Semnan University, Semnan, Iran.

* Correspondence:

Address:
Phone:
Email: hasanvafa88@yahoo.com

Article History

Received: 2023/06/16
Accepted: 2023/08/26

Keywords: Ben Bursten, typology, narcissistic personality, Quran, Hadith.

بررسی تیپ‌شناسی بن بورستن در اختلال شخصیت

خودشیفته با نگرشی به آموزه‌های اسلامی

محسن حسن وندی^{*۱}

دانشجوی دکتری، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران (نویسنده مسئول).

مهدی اکبرنژاد^۲

عضو هیئت علمی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران.

سهراب مروتی^۳

عضو هیئت علمی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران.

اسحاق رحیمیان بوگار^۴

عضو هیئت علمی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

چکیده

هدف: پیچیدگی و تظاهرات مختلف شخصیت خودشیفته باعث شد از سوی روان‌شناسان و روان‌کاوان تلاش‌هایی برای ساماندهی و دسته‌بندی آن‌ها صورت گیرد. نتیجه این تلاش‌ها در ابتدا تدوین تیپ‌های اصلی خودشیفتگی بود. این تلاش‌ها به اینجا ختم نشد و از سوی برخی از محققان تیپ‌های دیگری برای این نوع اختلال مطرح شد که تحت عنوان تیپ‌های فرعی شناخته می‌شوند. از جمله این محققان بن بورستن است که چهار تیپ فرعی «وابسته، پارانوئید، دستکاری‌کننده و فالیک» را مطرح کرده است. هدف این پژوهش بررسی این نوع تیپ‌شناسی با تکیه بر آموزه‌های اسلامی بود. **مواد و روش‌ها:** این پژوهش به شیوه توصیفی-تحلیلی و با نگرش به آموزه‌های قرآنی و حدیثی تیپ‌های چهارگانه بن بورستن را مورد مطالعه و تحلیل قرار داده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که تیپ‌شناسی بورستن که در پژوهش‌های مربوطه کمتر بدان پرداخته شده است، گسترده بوده و ویژگی‌های سایر انواع اختلالات شخصیت را در بر می‌گیرد و همچنین با برخی اوصاف شخصیت‌ها در قرآن کریم و روایات تطابق دارد.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج پژوهش، شخصیت خودشیفته، تیپ‌ها و ویژگی‌های آن‌ها را می‌توان از آموزه‌های قرآنی و حدیثی احصاء نموده و در مطالعات روان‌شناسی اسلامی مورد استفاده قرار داد.

واژگان کلیدی: بن بورستن، تیپ‌شناسی، شخصیت خودشیفته، قرآن، حدیث

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۰۴

*نویسنده مسئول: hasanvafa88@yahoo.com

مقدمه

ابعاد مختلف و پیچیدگی‌های شخصیت خودشیفته زمینه‌ساز تلاش روان‌شناسان برای تفکیک طیف‌های متنوع این نوع اختلال شد که این رویه خود باعث به وجود آمدن بحث تیپ‌شناسی در این زمینه شده و نتیجه آن تدوین تیپ‌های رایج در مطالعات روان‌شناختی است که عموماً بر حسب شدت و ضعف خودشیفتگی و تصویر ذهنی‌ای است که فرد خودشیفته از خود دارد. [۱] هر کدام از این تیپ‌ها دارای ویژگی‌های خاص خود بوده و در قالب الگوهای رفتاری خاص خود نیز تعریف می‌شوند. با وجود آن که هدف محققان از انجام این تیپ‌بندی‌ها، سهولت مطالعه، تشخیص و درمان این نوع اختلال بود، طرح این تیپ‌های متعدد به ظاهر کار را بر محققان و پژوهشگران سخت کرده است؛ چرا که از یک سو متناسب با شدت و ضعف و همچنین تظاهرات متغیر این نوع اختلال شخصیت، تیپ‌های متعدد با صفات و مشخصه‌های نسبتاً همگون مطرح شده است و از سوی دیگر، برخی از این تیپ‌ها با سایر اختلال‌های شخصیت همراه است که فرایند تصمیم‌گیری تشخیصی و بالینی را پیچیده و سخت می‌کند؛ با این حال، وجود این تیپ‌های مختلف معلول مطالعه و بررسی اختلال شخصیت خودشیفته از جهات مختلف است؛ با این توضیح که مطالعه و بررسی اختلال شخصیت خودشیفته از جهات مختلف و بر اساس مؤلفه‌های متعدد، باعث طرح دسته‌ها و تیپ‌های مختلفی از این نوع اختلال شخصیت شده است، هر چند که ماهیت همه این تیپ‌ها تقریباً یکسان بوده و آن عبارت است از پندار در مورد خود، جایگزینی یک خود تخیلی و خویشتن وهمی به جای خود واقعی. «این خویشتن وهمی در طول زندگی انسان و نیز در نزد افراد مختلف متفاوت است، اما ماهیت آن همواره ثابت می‌ماند. یک سلطان که با نظر به تخت و لشکر و خدم‌وحشم، خود را به راستی قدر قدرت می‌بیند، همان‌گونه مختال است که کودکی با برداشتن و پرتاب کردن تکه سنگی، خود را پهلوانی شکست‌ناپذیر می‌انگارد. ماهیت این خویشتن وهمی همواره ثابت است اما انگیزه-های آن گاه خدم‌وحشم است، گاه پرتاب تکه سنگ، گاه علم، گاه جمال و ... با ظهور خویشتن وهمی، آدمی احتیاج دیرینه‌اش را از یاد می‌برد و «عندئیت» فارونی و «انانیت» فرعون‌ی در او نمودار می‌شود.» [۲]

به هر حال، در تقسیم‌بندی کلی از این اختلال بر اساس مؤلفه توصیف ماهیت، خودشیفتگی طبیعی و آسیب‌شناختی مطرح می‌شود؛ مؤلفه فنوتیپ در بررسی خودشیفتگی، تیپ‌های بزرگ‌بینانه و آسیب‌پذیر را مورد توجه و ارزیابی قرار می‌دهد؛ مؤلفه تظاهر، خودشیفتگی را از جهت آشکار و پنهان بودن مطرح می‌سازد؛ خودشیفتگی طبقه‌ای و ابعادی نیز زاینده مؤلفه ساختار در بررسی آن است. [۳] گفته شده است که «خودشیفتگی طیفی از حالت‌های ممکن را شامل می‌شود. از عزت نفس سالم و طبیعی بگیرید تا خودشیفتگی بیمارگونه.» [۴] با این حال، در مطالعات روان‌شناختی عموماً چهار تیپ اصلی خودشیفتگی مورد بحث و بررسی قرار گرفته که عبارت‌اند از: خودشیفته خودبزرگ‌بین، خودشیفته آسیب‌پذیر، خودشیفته جمعی

۷) فقدان همدلی؛ تمایلی برای درک یا شناخت احساسها و نیازهای دیگران ندارد.

۸) اغلب به دیگران حسادت می‌ورزد، یا معتقد است دیگران به وی حسادت می‌کنند.

۹) رفتارها یا نگرش‌های پر نخوت و متکبرانه نشان می‌دهد. [۵] که البته مهم‌ترین و اصلی‌ترین آن‌ها، همان احساس خودبزرگ‌بینی است که سایر ویژگی‌ها و صفات را تحت‌الشعاع خود قرار می‌دهد؛ بدین معنا که بسیاری از افکار و رفتارهای شخصیت خودشیفته از ویژگی خودبزرگ‌بینی او نشئت می‌گیرد؛ بهره‌کشی از دیگران، احساس نیاز به تحسین، فقدان همدلی، احساس استحقاق و ... همه ناشی از روحیه خودبزرگ‌بینی اوست. این الگوی نافذ خودبزرگ‌بینی از یک سو هم نگرش فرد را در بر می‌گیرد و هم تعیین‌کننده نوع رفتار اوست و از سوی دیگر، هم شامل طرز تلقی از خود است و هم طرز تلقی از دیگران؛ بدین معنا که خود را بزرگ‌نشان می‌دهد و دیگران را پست و حقیر.

۴. تیپ‌شناسی بورستن

بن بورستن در طول فعالیت‌های روان‌کاوی خود در بیمارستان کهنه سربازان آمریکا به صورت مستقیم با شخصیت‌های خودشیفته زیادی مواجه بوده است؛ همین امر باعث شد که بر اساس مشاهدات بالینی و تجربیات درمانی خود، شخصیت خودشیفته را در چهار تیپ طبقه‌بندی کند: طمّاع، پارانویید، دستکاری‌کننده و فالیک؛ هر چند که بیماران و مراجعان او عمدتاً مردان بوده‌اند، اما به گفته خودش فرمولهایی که در این رابطه ارائه داده است برای مردان و زنان قابل اجرا است. همان‌طور که از عناوین فوق مشخص است، این نوع دسته‌بندی گسترده بوده و تا حدودی ویژگی‌های سایر انواع اختلالات شخصیت را در بر می‌گیرد؛ البته بنا به نظر ایشان هر چند این دسته‌بندی کاملاً جدید نیست، اما منطبق با نام‌گذاری‌های روان‌کاوی فعلی نیز نبوده و او تلاش کرده است تا ویژگی‌های بارزتر هر یک از آنها را شرح دهد.

۴-۱. خودشیفته طمّاع

خودشیفتگی از نوع طمّاع افراد زیادی را که «وابسته و پرخاشگر منفعل» نامیده می‌شوند در بر می‌گیرد. در واقع، روابط بین فردی آنها با نیاز شدید به حمایت دیگران از آنها مشخص می‌شود. یکی از اینگونه افراد خودشیفته خود را «پرنده‌ای کوچک با منقاری باز» معرفی کرده است که در حقیقت بیانگر نیاز طمع‌گونه و ولع شدید آنها به حمایت و تأمین نیازها از سوی دیگران است. آن‌ها وابسته، پرتوقع، غرغرو و نقوزن هستند. برخی از آن‌ها در موقعیت‌های اجتماعی کاملاً جذاب و سرزنده به نظر می‌رسند؛ با این حال، اغلب می‌توان ناامیدی خاصی را در پشت نقاب جذابیت آن‌ها تشخیص داد که محصول اضطراب ناشی از احساس رها شدن و برآورده نشدن نیازهای اوست؛ سرزندگی آن‌ها یک حالت مدیریت‌شده دارد.

و خودشیفته بدخیم. تیپ‌ها و دسته‌های اصلی و فرعی دیگری که مطرح می‌شود، عموماً حول این چهار محور اصلی بوده و بخصوص در زیرمجموعه خودشیفتگی آسیب‌شناختی قرار می‌گیرند.

علاوه بر تیپ‌های اصلی فوق، تیپ‌های فرعی متعددی برای این نوع اختلال مطرح شده است. از جمله آنها تیپ‌شناسی بن بورستن است که بر اساس مشاهدات بالینی و تجربیات درمانی خود، شخصیت خودشیفته را در چهار تیپ طمّاع، پارانویید، دستکاری‌کننده و فالیک دسته‌بندی کرده است. این پژوهش تلاشی است برای مطالعه و بررسی تیپ‌های چهارگانه فوق که از نقطه‌نظر مطالعه بین‌رشته‌ای با آموزه‌های اسلامی نگارش یافته است.

مواد و روش‌ها

روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی تحلیل محتوای کیفی و از سنخ مطالعات میان‌رشته‌ای است که با هدف بررسی تیپ‌شناسی بن بورستن در اختلال شخصیت خودشیفته و ویژگی‌های آن‌ها از نگاه روان‌شناسی و قرآن و حدیث انجام گرفته است. داده‌های پژوهش، کتب، پایان‌نامه‌ها و مقالات مرتبط با اختلال شخصیت خودشیفته از نگاه روان‌شناسی است. همچنین از منابع قرآنی و حدیثی، تفاسیر و کتب حوزه روان‌شناسی اسلامی بهره می‌برد.

۳. اختلال شخصیت خودشیفته

در متن تجدیدنظرشده راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی (DSM)، اختلال شخصیت خودشیفته این‌گونه تعریف شده است:

«الگوی نافذی از خودبزرگ‌بینی (در عالم خیال یا رفتار)، نیاز به تحسین و فقدان همدلی که از اوایل بزرگ‌سالی آغاز شده و در زمینه‌های مختلف به چشم می‌خورد و با پنج یا بیشتر از پنج مورد از موارد زیر مشخص می‌شود:

۱) احساس خودبزرگ‌بینی به صورت مهم پنداشتن خود داشته باشد. (مثلاً در مورد دستاوردها و استعدادهای خود اغراق می‌کند؛ انتظار دارد بدون آن‌که به موفقیت چشمگیری دست یافته باشد، او را آدم بزرگ و برتری بدانند).

۲) با خیال‌پردازی‌هایی در زمینه موفقیت بی‌حدوحصر، قدرت، هوش و استعداد، زیبایی یا عشق ایدئال اشتغال ذهنی دارد.

۳) معتقد است که خاص و بی‌همتا است و فقط افراد یا مؤسسات خاص یا عالی‌رتبه قادر به درک وی هستند و باید فقط با آن‌ها رابطه داشته باشد.

۴) نیازمند تحسین افراطی است.

۵) وجود احساس محق بودن؛ یعنی به شکل نامعقولی انتظار داشته باشد برخوردی بسیار مطلوب با وی صورت گیرد یا افراد، بی‌چون-وچرا تسلیم خواسته‌هایش شوند.

۶) در روابط بین فردی استثمارگر است؛ یعنی از دیگران برای رسیدن به اهداف خود سوء استفاده می‌کند.

برخی دیگر تمایل کمتری به حضور در اجتماع دارند؛ لذا، آن‌ها ممکن است به یک نفر یا یک گروه بسیار کوچک از مردم روی آورند و ارتباط برقرار کنند. [۶]

در قرآن کریم و روایات ویژگی‌هایی برای شخصیت طماع بیان شده است که از آن جمله است ولع و سیری ناپذیری: «ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ» (مدثر، ۱۵)، حقارت: «فَإِنَّ الطَّمَعَ مِفْتَاحُ لِلذَّلِّ» [۷]

این تیپ خودشیفتگی از آن جهت شخصیت وابسته را در بر می‌گیرد که در آن بیشتر از سایر انواع خودشیفتگی، مبتلا به آن فاقد اعتماد به نفس و انرژی لازم برای تحرک بوده و غالباً سعی می‌کند از طریق چسبیدن و وابستگی به دیگران به اهداف و مطامع خود برسد. این گونه ولع و نیاز شدید به حمایت، آنها را وابسته و به نوعی برده دیگران می‌سازد: «الطَّمَعُ رِقٌّ مُؤَبَّدٌ» [۸]

«اشعب» یکی از طمع‌کاران معروف عرب بود که به صورت ضرب-المثل در آمده است. نقل است روزی شخصی را دید که مشغول بافتن زنبیل است. به او گفت خواهش می‌کنم آن را بزرگ‌تر بباف. زنبیل‌باف گفت به تو چه مربوط است؟ گفت شاید صاحب آن بخواهد برای من هدیه‌ای بفرستد و بیشتر در این زنبیل جای بگیرد. [۹] این حکایت از یک سو بیانگر طوع و ولع اشعب به حمایت و تأمین نیازهایشان از سوی دیگران است و از سوی دیگر با تصویرسازی بزرگ‌بینانه همراه با استحقاق از خود، خودشیفتگی‌اش را به تصویر می‌کشد.

۴-۲. خودشیفته پارانوئید

«تظاهر اصلی اختلال شخصیت پارانوئید، الگویی از بی‌اعتمادی و بدگمانی فراگیر نسبت به دیگران است چنان‌که نيات و انگیزه‌های سایرین بدخواهانه تعبیر می‌شود. افراد مبتلا به این اختلال تصور می‌کنند که دیگران آن‌ها را استثمار کرده، به آن‌ها آسیب زده یا فریشان خواهند داد. آن‌ها بی‌هیچ مدرکی و یا بر اساس شواهدی اندک، سوءظن پیدا می‌کنند که دیگران بر ضد آن‌ها توطئه می‌کنند؛ آن‌ها تمایلی برای اعتماد به سایرین یا نزدیک شدن به آن‌ها نشان نمی‌دهند چرا که می‌ترسند اطلاعاتی را که در میان می‌گذارند، در آینده بر ضد خودشان مورد استفاده قرار بگیرد؛ آن‌ها از اظهار نظرها و یا اتفاقات سازنده، معانی پنهانی و نهفته تحقیرکننده و یا تهدیدآمیز برداشت می‌کنند. افراد مبتلا به این اختلال کینه‌توزند و مایل به بخشش اهانت‌ها، بی‌حرمتی‌ها یا بی‌اعتنایی‌هایی که فکر می‌کنند دریافت نموده‌اند، نیستند. اغلب احساس می‌کنند که شخصیت یا شهرت آن‌ها مورد حمله قرار گرفته یا به نحوی دیگر تحقیر شده‌اند. آن‌ها متقابلاً به سرعت حمله می‌کنند و به توهین‌های ادراک‌شده با خشم و اکتش نشان می‌دهند؛ ممکن است به طرز بیمارگونه‌ای حسود بوده، اغلب بی‌هیچ توجیه کافی سوءظن دارند که همسر یا شریک جنسی آن‌ها بی‌وفا هستند.» [۵] این الگوی رفتاری با حساسیت مفرط، سخت‌گیری، سوءظن بی‌جا، حسادت، سرزنش دیگران، خودبزرگ‌بینی بیش‌ازحد و نسبت دادن انگیزه‌های

شیطانی به دیگران مشخص می‌شود؛ البته باید توجه داشت که خودشیفته پارانوئید مدنظر برستن از نوع پارانوئید غیر روان‌پریش آن است. در واقع بسیاری از شخصیت‌های پارانوئید زندگی فعال و سازنده‌ای دارند. به‌خصوص در مشاغلی که در آن بدبینی، شک و انتقاد جایگاه مهمی دارد. اغلب این افراد اهل مشاجره و ستیزه‌جو هستند. عنوان «خودشیفته پارانوئید» نشان می‌دهد که اختلال خودشیفتگی هم به صورت مستقل و هم در دیگر اختلالات شخصیت و بیماری‌های روحی‌روانی خود را نشان می‌دهد.

این تیپ به تعبیر قرآن کریم هرگونه رفتاری از سوی دیگران را علیه و به ضرر خود تفسیر می‌کند:

(يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ) (مناققون، ۴)

«هر فریادی را به زیان خویش می‌پندارند.»

این نوع موضع‌گیری بدان دلیل است که دچار توهم و پندار غلط شده، در نتیجه آن برداشت نادرستی از رفتار مردم دارند. به تعبیر حضرت علی (ع): «مَنْ سَاءَتْ ظُنُونُهُ اعْتَقَدَ الْخِيَانَةَ بَمَنْ لَا يَخُونُهُ» [۱۰] «هر کس که بدگمان باشد کسی را که به او خیانت نمی‌کند، خیانتکار می‌پندارد.»

و به دلیل این تفکر غیرواقع‌بینانه، از اطرافیان خود در وحشت دائم به سر می‌برند: «مَنْ لَمْ يُحْسِنْ ظَنَّهُ اسْتَوْحَشَ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ» [۱۰] «افراد بدبین از همه مردم در وحشت دارند.» و دائم آن‌ها را مورد توبیخ و سرزنش قرار می‌دهند: «يَا عَبِيدَ السُّوءِ تَلْمِزُونَ النَّاسَ عَلَى الظَّنِّ وَ لَا تَلْمِزُونَ أَنْفُسَكُمْ عَلَى اليَقِينِ» [۷] «ای بندگان بدکردار! به صرف گمانی که به مردم دارید، آن‌ها را سرزنش می‌کنید و با وجود یقینی که به [بدی] خود دارید، خویشان را سرزنش نمی‌کنید؟»

مطابق روایات، این چنین نگرش بدبینانه خلاف واقع و برخاسته از توهم، عین پستی است و از حقارت صاحب آن نشئت می‌گیرد: «سُوءُ الظَّنِّ بِمَنْ لَا يَخُونُ مِنَ اللُّؤْمِ» [۱۰] «بدگمانی به کسی که خیانت نمی‌کند، از پستی است.»

۴-۳. خودشیفته دستکاری‌کننده

برستن معتقد است که این تیپ شخصیتی عموماً بر افرادی اطلاق می‌شود که به عنوان «شخصیت‌های ضد اجتماعی» شناخته می‌شوند؛ اما او این قبیل نام‌گذاری‌ها را ناقص و ناکافی می‌داند؛ زیرا بر ترکیبی از ملاک‌های روان‌شناختی و جامعه‌شناختی تکیه دارند. شخصیت ضد اجتماعی اغلب اوقات بر اساس سابقه تخلفات پی‌درپی و در ضدیت با قانون تشخیص داده شده و شناخته می‌شود. (ملاک جامعه‌شناختی)؛ اما ملاک‌های بالینی آن حول محور دست‌کاری است. دست‌کاری‌کننده می‌داند که هدف شخص دیگری با هدف او در تضاد است، او به دست‌کاری روی می‌آورد تا روی آن شخص تأثیر بگذارد و در این فرایند تأثیرگذاری از ابزار فریب استفاده می‌کند. مفهوم دست‌کاری روان‌شناختی دربردارنده مؤلفه‌های تعارض اهداف، عزم بر تأثیرگذاری با فریب و احساس سرکوب کردن چیزی است. [۶] راهبرد دستکاری به طرق مختلف می‌تواند انجام

«برای [اغفال] شما به خدا سوگند یاد می‌کنند تا شما را خشنود گردانند در صورتی که اگر مؤمن باشند [بدانند] سزاوارتر است که خدا و فرستاده او را خشنود سازند.»
«این آیه به یکی از نشانه‌های منافقین اشاره کرده است که برای پوشاندن چهره خود، خلاف کاری‌ها را انکار می‌کردند و با توسل به سوگند دروغین مردم را فریب می‌دادند.» [۱۱]

۳-۳-۴. همراه‌نمایی مخاطب

همراه‌نمایی مخاطب از دیگر شیوه‌هایی است که در راهبرد دستکاری و با هدف فریب و تأثیرگذاری بر طرف مقابل صورت می‌گیرد. در این خصوص نیز مورد فرعون قابل تأمل است:
«فرعون ماموران به شهرها فرستاد تا نیرو جمع کنند: (فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ) (شعراء، ۵۳) البته در شرایط آن روز، رسیدن پیام فرعون به همه شهرهای مصر، زمان قابل ملاحظه‌ای لازم داشت، ولی طبیعی است که این خبر به شهرهای نزدیک به سرعت می‌رسد و نیروهای آماده فوراً حرکت می‌کنند و مقدمه لشکر و گروه ضربت را تشکیل می‌دهند، اما نیروهای دیگر تدریجاً به آنها می‌پیوندند. ضمناً برای اینکه زمینه روانی مردم برای این بسیج عمومی آماده شود دستور داد اعلان کنند اینها گروه اندکی هستند (اندک از نظر تعداد در مقابل فرعونیان و اندک از نظر قدرت) (إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ) (شعراء، ۵۴) بنابراین در مبارزه با این گروه با آن همه قدرتی که ما داریم جای هیچگونه نگرانی نیست که برنده مائیم. سپس افزود: ما چقدر حوصله کنیم؟ و تا چه اندازه با این بردگان سرکش مدارا نماییم؟! اینها ما را به خشم و غضب آورده‌اند (وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ) (شعراء، ۵۵) فردا مزارع مصر را چه کسی آبیاری می‌کند؟ خانه‌های ما را چه کسی مرمت می‌کند؟ بارهای سنگین را در این کشور پهناور چه کسی از زمین برمی‌دارد؟ چه کسی خدمتکار ما خواهد بود؟ بعلاوه، ما از توطئه این گروه (چه در اینجا باشند و چه بروند) بیمناکیم و برای مقابله با آنها آمادگی کامل و هوشیاری لازم داریم (وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَازِرُونَ) (شعراء، ۵۶) «[۱۲] فرعون با این اقدامات و در گفتمان خود با جایگزین ساختن «ما» به جای «من» خودشیفته خود، سعی در فریب و همراه ساختن مخاطبان با خود دارد که همگی با هدف تحقق راهبرد دستکاری ذهنی و عاطفی آنان صورت می‌گیرد.»

۴-۳-۴. خودشیفته فالیک

شخصیت خودشیفته فالیک با نمایشگری، بی‌پروایی و تکبر مشخص می‌شود. معمولاً این نوع از خودشیفتگی با جنسیت ارتباط دارد؛ بدین معنا که وقتی گفته می‌شود: «خودشیفته فالیک»، عموماً شخصی از جنس مذکر مد نظر است؛ البته همان‌طور که برستن گفته است این تیپ شخصیتی خودشیفته به مردان محدود نمی‌شود؛ بلکه برخی از ویژگی‌های این تیپ شخصیتی را همچون مردان، در زنان نیز می‌توان یافت. [۶] خودشیفتگی فالیک (جنسی) در زنان معمولاً با

پذیرد؛ از جمله آن می‌توان به مواردی چون تظاهر به خیرخواهی و دلسوزی و اظهار مواضع حق به جانب و تظاهر به همراهی و همدردی اشاره نمود. این قبیل تکنیک‌ها در قرآن کریم نیز مورد اشاره قرار گرفته است:

۳-۳-۴. تظاهر به خیرخواهی

مورد فرعون را در نظر بگیرید:
(وَ قَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ) (غافر، ۲۶)
«و فرعون گفت: مرا بگذارید موسی را بکشم تا پروردگارش را بخواند. من می‌ترسم آیین شما را تغییر دهد یا در این سرزمین فساد کند.»
(يُرِيدُ أَنْ يَخْرُجَكُمْ مِّنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ) (شعراء، ۳۵)
«می‌خواهد با سحر خود شما را از سرزمینتان بیرون کند، اکنون چه رأی می‌دهید؟»

آنچه که فرعون با گفتن عبارات فوق اراده کرده است، در درجه اول، دستکاری عواطف و احساسات مردم و فریب آنان و در درجه دوم، کسب وجهه و مطلوبیت در تقابل با حضرت موسی (ع) و دعوت او بوده است. در آیه اول با اظهار نگرانی از تغییر دین مردم و فسادانگیزی و در آیه دوم با اظهار ترس از اخراج آنان از سرزمینشان توسط موسی (ع)، سعی در عوام‌فریبی و خیرخواه نشان دادن خود دارد. او به عمد و با هدف فریب مردم و ممانعت از ایمان آوردن به موسی (ع) از موضع قبلی خود که می‌گفت (أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ) (زخرف، ۵۱) روی برگردانده و با گفتن «سرزمین شما» به جای «سرزمین من»، عملیات دستکاری و فریب احساسات مردم را به اجرا در می‌آورد که در نتیجه آن جز اندکی از قوم یهود به حضرت موسی (ع) ایمان نمی‌آورد:
(فَمَا ءَأْمَنَ لِمُوسَىٰ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّنْ قَوْمِهِ عَلَىٰ خَوْفٍ مِّنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَن يَفْتِنَهُمْ) (یونس، ۸۳)
«سرانجام کسی به موسی ایمان نیاورد مگر فرزندان از قوم وی، در حالی که بیم داشتند از آنکه مبادا فرعون و سران آنها ایشان را آزار رسانند.»

۲-۳-۴. اظهار مواضع حق به جانب

یکی از گروه‌های ناپهنجار شخصیتی و اعتقادی در قرآن کریم، منافقین هستند. آن‌ها به منظور پوشانده چهره واقعی خود و سرپوش گذاشتن بر نیت خلفارانه‌شان، همواره قیافه حق به جانبی از خود نشان می‌دادند و سعی در فریب و همراه کردن مسلمانان با نیت و عقاید خود داشتند. یکی از ابزارهایی که با هدف دستکاری و فریب به کار می‌گرفتند، ادای سوگندهای دروغین در جهت دگرگون ساختن چهره واقعیت بود:
(يُحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيُرْضَوْكُمْ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضَوْهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ) (یونس، ۸۳)

خودشیفته طماع، پارانوئید، دستکاری کننده و فالیک را در فالب تیپ‌شناسی خود مطرح کرده است. مورد اول نوعی ولع سیری‌ناپذیر است که در پرتو آن خواسته‌های مصرانه و غیر معقولی از دیگران داشته و جهت برآورده شدن آن، به آنها می‌چسبد. اساس خودشیفتگی پارانوئید بی‌اعتمادی و بدگمانی فراگیر نسبت به دیگران است چنان‌که نیت و انگیزه‌های آنها بدخواهانه تعبیر می‌شود؛ خودشیفته دستکاری کننده بیشتر حالت روان‌پریشی دارد و عمدتاً با تلاش‌های مکرر و اتکا به شیوه‌های مختلف برای سرپوش گذاشتن بر واقعیت و همراه ساختن دیگران با خود شناخته می‌شود. شخصیت خودشیفته فالیک نیز با نمایشگری جنسی و تکبر مشخص می‌شود؛ لذا در ادامه این چهار تیپ معیار مطالعه حاضر قرار گرفت، ضمن تبیین آن‌ها از نگاه مطالعات روان‌شناختی، داده‌های قرآنی و حدیثی مربوط به هر تیپ جمع‌آوری شده و بر آن‌ها تطبیق شد. در این میان، خودشیفته دستکاری کننده بیشترین داده‌های قرآنی و حدیثی را به خود اختصاص داد و خودشیفته فالک نیز کم‌ترین داده را. بر این اساس نتایج نشان داد که خودشیفته دست‌کاری کننده و پارانوئید بیشترین همستگی را به مباحث مربوطه در آیات و روایات داشته و خودشیفته طماع و فالیک نیز به ترتیب کم‌ترین همستگی را.

ویژگی‌های تیپ‌های طماع، پارانوئید و دستکاری کننده به طرق مختلف در آیات و روایات مورد تبیین و توضیح قرار گرفته است. نظاهر به خیرخواهی، اظهار مواضع حق به جانب و همراه‌نمایی مخاطب از جمله راهبردهای خودشیفته دستکاری کننده است که در آیات و روایات به صورت مصداقی بدانها پرداخته شده است که در این رابطه فرد خودشیفته به دست‌کاری روی آورده تا بر روی اشخاصی که با او تعارض منافع دارند، تأثیر بگذارد. نهایت آنکه نتایج پژوهش نشان داد که با مذاقه در آیات و روایات می‌توان برخی مبانی، ویژگی‌ها و تیپ‌های خودشیفتگی را استنباط و استخراج نمود و در مطالعات بین‌رشته‌ای اسلام و روان‌شناسی مورد ملاحظه قرار داد.

خودشیفتگی هیستریک اشتباه گرفته می‌شود؛ زیرا در هر دو مورد، خودشیفتگی آن‌ها جنبه نمایشگری دارد. در خودشیفتگی فالیک، زنان مانند مردان همتای خود، تمایل زیادی به نمایش لباس، ماشین و... خود دارند و در این زمینه بسیار مغرورتر از زنان خودشیفته هیستریک هستند؛ لذا، تکبر، بیش از هر چیز از ویژگی‌های خودشیفتگی فالیک است. [۶]

معمولاً زنان دارای شخصیت هیستریک با ویژگی‌ها و تمایلات خودشیفتگی، جذب مردان خودشیفته فالیک می‌شوند. این نوع زنان به مانند مردان فالیک، درگیر جنسیت خود بوده و نمود خودشیفتگی آنان، اغواگری و فریب جنسی است.

با این حال، غالباً «این اصطلاح در مورد مردانی به کار می‌رود که سازمان ذهنی آن‌ها، معطوف به فریفتن زنان است.» [۱] نمود خودشیفتگی فالیک، در اغواگری مردان نسبت به زنان است و تحقق این امر مستلزم وجود شرایطی همچون اعتمادبه‌نفس، انعطاف در رابطه، قدرت نفوذ و جذابیت ظاهری است؛ لذا آن‌ها بیشتر تمایل دارند خود را نشان دهند و بدن، لباس و مردانگی خود را به نمایش بگذارند؛ همچنین با شاهکارهای بی‌پروا، مانند رانندگی با اتومبیل با سرعت بیش‌ازحد، در تلاش‌اند تا قدرت خود را ثابت کنند. به نظر می‌رسد بسیاری از مردان خودشیفته فالیک نگرش دوگانه‌ای نسبت به زنان داشته باشند: از یک طرف با زبان تحقیر در مورد آنها صحبت می‌کنند و از طرف دیگر مدافع مادری و حرمت زن هستند. [۶] همچنین نوع نگاه دیگران به خود را از دو حال خارج نمی‌داند: الف) تحسین‌آمیز؛ ب) حسادت‌آمیز.

او نگاه زن‌ها را به خود، تحسین‌آمیز می‌پندارد و در مقابل، نگاه مردها را بیان‌گر حسادت آن‌ها به خود می‌داند.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش تیپ‌شناسی بن بورستن در اختلال شخصیت خودشیفته مورد بحث و بررسی قرار گرفت. بدین منظور اطلاعات و داده‌های مربوط به تیپ‌شناسی بورستن در متون روان‌شناسی جمع‌آوری شد؛ یافته‌ها حاکی از آن بود که بورستن چهار نوع شخصیت

References

References

- The Holy Quran, translated by Mohammad Mahdi Fouladvand.
- 1. Lun Alexander. individual narcissism - social narcissism, translated by Akbar Bagheri, Tehran, Reflection, 2007.
- 2. Bagheri Khosrow. A New Look at Islamic Education, Tehran, Madrasah, 2006.
- 3. Khoda Banda-Lo, Saeed... [and others]. "Narcissistic Personality Investigation in the Second and Third Sections of the Fifth Edition of the Diagnostic and Statistical Manual: Examining the Alternative Model", Roish Psychology, No. 36, pp. 147-156, 2018.
- 4. Bargo Joseph. the narcissist you know; Self-defense against acute narcissists, Tehran, Korgden Publishing, 2019.

5. American Psychiatric Association. revised text of the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th edition), translated by Farzin Rezaei and [...others], Tehran, Arjamand, 2013.
6. Morrison Andrew p. Essential Papers On Narcissism, New York, New York University Press, 1986.
7. Ibn Shuba Harrani, Hasan bin Ali, (1404 AH), Tuhf al-Aqool, edited by Ali Akbar Ghafari, Qom, Jamia Madrasin.
8. Nahj al-Balagha. compiled by: Muhammad bin Al-Hasan Seyyed Razi, translated by Muhammad Dashti, Qom, Al-Hadi Publishing House, 2000.
9. Ibn-Abi-Hadid, Abdul Hamid bin-Heba-Allah, (1404 A.H.), Commentary on Nahj-al-Balagha, Qom, School of Ayatollah Al-Marashi Al-Najafi.
10. Laithi Wasti Ali bin Muhammad. Ayun al-Hakm wa al-Mo'az, corrected by Hossein Hosni Birjandi, Qom, Dar al-Hadith, 1997.
11. Rezaei Esfahani M A. Tafsir Qur'an, Mehr, Qom, Researches on Tafsir and Sciences of the Qur'an, 2008.
12. Makarem Shirazi N. sample interpretation, Tehran, Dar al-Kitab al-Islamiya, 1374.